

Česká republika
NÁLEZ
Ústavního soudu

Jménem republiky

Ústavní soud rozhodl v senátu složeném z předsedkyně Kateřiny Šimáčkové (soudkyně zpravodajka), soudců Tomáše Lichovníka a Davida Uhlíře o ústavní stížnosti stěžovatelky **P. M.**, zastoupené Mgr. et Mgr. Alenou Vlachovou, advokátkou se sídlem Husova 242/9, Praha 1, proti platebním rozkazům Okresního soudu v Pardubicích č. j. 18 C 134/2008-10 ze dne 19. 8. 2008, č. j. 17 C 60/2008-25 ze dne 27. 11. 2008 a č. j. 18 C 145/2008-13 ze dne 28. 11. 2008, za účasti Okresního soudu v Pardubicích jako účastníka řízení a vedlejší účastnice CFS – FINANCIAL SERVICES spol. s r.o., zastoupené Mgr. Janem Válkem, advokátem se sídlem Havlíčkova 1680/13, Praha 1, takto:

- I. V řízení o ústavní stížnosti, přerušeném usnesením sp. zn. I. ÚS 1775/14 ze dne 8. dubna 2015, se pokračuje.**
- II. Platebními rozkazy Okresního soudu v Pardubicích č. j. 18 C 134/2008-10 ze dne 19. 8. 2008, č. j. 17 C 60/2008-25 ze dne 27. 11. 2008 a č. j. 18 C 145/2008-13 ze dne 28. 11. 2008 byla porušena základní práva stěžovatelky zaručená čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod, čl. 11 odst. 1 Listiny základních práv a svobod a druhou větou čl. 32 odst. 1 ve spojení s čl. 4 odst. 4 Listiny základních práv a svobod.**
- III. Tato rozhodnutí se proto ruší.**

O d ů v o d n ě n í :

I. Vymezení případu

1. Stěžovatelka se v době, kdy jí bylo dvanáct let, konkrétně v březnu a v květnu 2007, ve třech případech při jízdě pardubickou městskou hromadnou dopravou na výzvu přepravní kontroly neprokázala platnou jízdenkou. Dle přepravního řádu jí tak ve všech třech případech vznikla povinnost zaplatit cenu jízdného včetně přírážky. Pohledávky byly posléze postoupeny z Dopravního podniku města Pardubice na vedlejší účastnici, která podala v první polovině roku 2008 žaloby na zaplacení dlužných částek. Usneseními Okresního soudu v Pardubicích (dále jen „okresní soud“) z června a července 2008 bylo dle § 23 občanského soudního řádu (dále jen „o. s. ř.“) rozhodnuto, že z důvodu nezletilosti bude stěžovatelka v řízeních zastoupena svým zákonným zástupcem, v tomto případě matkou. Napadenými platebními rozkazy byla následně stěžovatelce uložena povinnost zaplatit vedlejší účastnici pohledávky ve výši

1.007 Kč, 507 Kč a 1.007 Kč, jakož i náhradu nákladů řízení vzniklých vedlejší účastníci zastoupené advokátkou ve výši 8.454 Kč, 6.669 Kč (600 Kč soudní poplatky, 4.500 Kč odměna advokáta, 2 x 300 Kč paušál a 19% DPH, tj. 969 Kč) a 8.454 Kč. Tyto platební rozkazy byly doručeny stěžovatelčině zákonné zástupkyni, která proti nim nepodala odpor, a nabyly proto právní moci. Stěžovatelka se s nimi seznámila až dne 14. 4. 2014 při nahlížení do soudních spisů její právní zástupkyni, poté, co náhodně zjistila, že jsou proti ní vedena tři exekuční řízení pro vymožení výše uvedených částek. Její návrhy na zastavení exekucí z důvodu, že tyto byly nařízeny na základě nevykonatelného exekučního titulu, byly okresním soudem zamítnuty. Stěžovatelka dále tvrdí, že soudní exekutor i exekuční soud ignorují její návrh na spojení exekucí.

2. V mezidobí mezi předmětnými stěžovatelčinými jízdami bez platné jízdenky a vydáním napadených platebních rozkazů nařídil okresní soud rozsudkem č. j. 19 P 26/2005-394 ze dne 15. 5. 2008 ústavní výchovu stěžovatelky, neboť navzdory silné citové vazbě nebyla její matka schopna zajistit její výchovu, a to zejména pro své neuspořádané vztahy k otci stěžovatelky, který vystavoval celou rodinu domácímu násilí. V dětském domově stěžovatelka žila až do roku 2013, kdy dosáhla zletilosti. V době podání ústavní stížnosti byla stěžovatelka na rodičovské dovolené a kromě sociálních dávek neměla žádné příjmy ani majetek.

3. Po podání ústavní stížnosti, dne 11. 6. 2014, podala stěžovatelka prostřednictvím své právní zástupkyně proti napadeným rozhodnutím žaloby pro zmatečnost, s tím, že postupem soudu v řízení předcházejícím vydání platebních rozkazů jí byla zcela odňata možnost jednat před soudem. Usneseními okresního soudu č. j. 18 C 134/2008-67 ze dne 3. 7. 2015, č. j. 18 C 145/2008-69 ze dne 3. 7. 2015 a č. j. 17 C 60/2008-69 ze dne 13. 8. 2015 byly tyto žaloby zamítnuty. Soud je sice považoval za včasné, ale nedůvodné, protože směřovaly proti pravomocnému rozhodnutí *soudu prvního stupně*. Občanský soudní řád ve znění účinném v době vydání platebních rozkazů (tj. do 31. 12. 2012) totiž v ustanovení § 229 odst. 3 stanovil, že byla-li účastníkovi nesprávným postupem soudu odňata možnost jednat před soudem, může tento účastník žalobou pro zmatečnost napadnout pravomocný rozsudek či usnesení *odvolacího soudu*. První dvě usnesení potvrdil Krajský soud v Hradci Králové – pobočka v Pardubicích (dále jen „krajský soud“) svými usneseními č. j. 23 Co 382/2015-92 ze dne 30. 9. 2015 a č. j. 23 Co 383/2015-90 ze dne 30. 9. 2015; výrokem II. obou usnesení krajského soudu byla stěžovatelce uložena povinnost nahradit vedlejší účastníci náklady odvolacího řízení ve výši 2.178 Kč. Ze spisu vyplývá, že stěžovatelka tato usnesení napadla (vedle této ústavní stížnosti – viz bod 7) dovoláními, k jejichž projednání dosud nedošlo. V odvolání proti třetímu usnesení okresního soudu č. j. 17 C 60/2008-69 ze dne 13. 8. 2015 stěžovatelka navíc argumentovala dle § 229 odst. 1 o. s. ř. (jehož znění se od vydání platebních rozkazů nezměnilo) i tím, že jako procesně nezpůsobilá nebyla řádně zastoupena. Krajský soud následně změnil usnesení okresního soudu tak, že se žaloba pro zmatečnost proti platebnímu rozkazu okresního soudu č. j. 17 C 60/2008-25 ze dne 27. 11. 2008 nezamítá. Okresní soud ve věci znovu rozhodl usnesením č. j. 17 C 60/2008-104 ze dne 19. 4. 2016, a to tak, že návrh na zrušení platebního rozkazu opět zamítl. Dospěl sice k závěru, že na stěžovatelkou uplatněný důvod zmatečnosti je nutno vztáhnout § 229 odst. 1 písm. c) o. s. ř., ale shledal, že nebyla dodržena zákonem stanovená tříletá objektivní lhůta k podání žaloby pro zmatečnost, která běžela od doručení platebního rozkazu matce stěžovatelky.

4. Usnesením sp. zn. I. ÚS 1775/14 ze dne 8. 4. 2015 Ústavní soud řízení o ústavní stížnosti stěžovatelky přerušil, a to do doby, než bude pravomocně rozhodnuto v řízení o její žalobě pro zmatečnost projednávané okresním soudem, ve kterém se jí otevírala možnost dosáhnout ochrany jejích základních práv. V mezidobí ovšem došlo k vývoji relevantní judikatury, neboť v nálezech sp. zn. I. ÚS 3598/14 ze dne 21. 4. 2016, sp. zn. III. ÚS 3055/16 ze dne 20. 12. 2016 a sp. zn. II. ÚS 1765/14 ze dne 20. 12. 2016 (všechna citovaná rozhodnutí Ústavního soudu jsou dostupná na <http://nalus.usoud.cz/>) Ústavní soud došel k závěru, že žaloba pro zmatečnost, ať již podaná na základě § 229 odst. 3 o. s. ř. ve znění účinném do 31. 12. 2012 nebo podle § 229 odst. 1 písm. c) o. s. ř. v tomto případě nepředstavuje efektivní prostředek nápravy pro odstranění namítaných pochybení (viz též bod 12). Vázán touto judikaturou se tedy Ústavní soud rozhodl pokračovat v řízení, jak uvedeno ve výroku I. tohoto nálezu. S ohledem na výše uvedený závěr i na to, že původní ústavní stížnosti vyhověl, nepovažoval Ústavní soud za nutné zabývat se jejím pozdějším rozšířením (viz bod 7), kterým se stěžovatelka domáhala zrušení rozhodnutí obecných soudů zamítajících její žaloby pro zmatečnost, konkrétně usnesení Okresního soudu v Pardubicích č. j. 18 C 134/2008-67 ze dne 3. 7. 2015, č. j. 18 C 145/2008-69 ze dne 3. 7. 2015 a č. j. 17 C 60/2008-69 ze dne 13. 8. 2015 a výroků II. usnesení Krajského soudu v Hradci Králové – pobočka v Pardubicích č. j. 23 Co 382/2015-92 ze dne 30. 9. 2015 a č. j. 23 Co 383/2015-90 ze dne 30. 9. 2015, jimiž jí byla uložena povinnost hradit vedlejší účastníci náklady odvolacího řízení.

II. Argumentace účastníků řízení

5. Stěžovatelka ve své ústavní stížnosti ze dne 22. 5. 2014 tvrdí, že napadené platební rozkazy, proti kterým neexistuje žádný opravný prostředek, jí ukládají povinnost zaplatit vedlejší účastníci celkovou částku 26.098 Kč (která spolu s náklady exekuce dosahuje výše téměř 57.000 Kč), což je s ohledem na její majetkové poměry částka zcela likvidační, a danou věc tak nelze označit za „bagatelní“. Vzhledem k tomu, že se s předmětnými rozhodnutími seznámila až dne 14. 4. 2014 a že podle ustanovení § 229 odst. 3 o. s. ř. ve znění účinném před 1. 1. 2013 není žaloba pro zmatečnost přípustná proti pravomocným rozhodnutím soudu prvního stupně, má za to, že její ústavní stížnost je včasná a přípustná.

6. Stěžovatelka v první řadě tvrdí, že postupem soudu v řízeních předcházejících vydání platebních rozkazů jí byla odňata možnost být přítomna projednání své věci, neboť okresní soud namísto ní jednal s její matkou jako její zákonnou zástupkyní, ačkoliv na druhou stranu mu její věk nebránil uložit jí zaplacení výše uvedených částek. Do jejího práva na spravedlivý proces ve smyslu čl. 38 odst. 2 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“) bylo zasaženo zejména tím, že nebyla o podání žalob vůbec informována, nemohla se vyjádřit k žalobním tvrzením a prováděným důkazům ani uvádět rozhodné skutečnosti a navrhopvat důkazy, a platební rozkazy jí navíc nebyly řádně doručeny. Okresní soud přitom nijak nezjišťoval, zda by stěžovatelka coby žalovaná byla schopna zapojit se do řízení a vyjádřit svůj názor na věc (viz též nálezy Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 3304/13), a zasáhl tak rovněž do jejích práv zaručených čl. 3 odst. 1 Úmluvy o právech dítěte a čl. 32 odst. 1 Listiny. V době vydání platebních rozkazů přitom mezi ní a její matkou existoval střet zájmů, pro který jí matka nemohla ve smyslu ustanovení § 37 odst. 1 zákona č. 94/1963 o rodině před soudem zastupovat. Takový střet zájmů vyplývá již z toho, že péče řádného hospodáře v rámci rodičovské odpovědnosti zahrnuje i řádné plnění závazků a povinností, a v daném případě měla

proto právě její matka povinnost žalované částky zaplatit. Matka navíc nebyla schopna v řízení řádně bránit její práva a oprávněné zájmy, jelikož nebyla s to zajistit ani její základní potřeby, což vedlo k nařízení ústavní výchovy.

7. Stěžovatelka je dále přesvědčena, že výroky platebních rozkazů o náhradě nákladů řízení zasahují do jejího základního práva na vlastnictví zaručeného čl. 11 odst. 1 Listiny. V daném případě se totiž jednalo o typické formulářové žaloby, u kterých je vzhledem k principu proporcionality mezi výší vymáhané částky a náhradou nákladů spravedlivé určit výši odměny za zastupování žalobce advokátem jako ekvivalent jednonásobku vymáhané jistiny (viz nález Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 3923/11). Zásah do jejího práva na vlastnictví spočívá i v tom, že řízení vedená u okresního soudu nebyla spojena do jednoho řízení a žalobci byla třikrát přiznána náhrada nákladů za činnost, kterou lze považovat za rutinní a administrativní (viz nálezy sp. zn. II. ÚS 2013/10 a sp. zn. IV. ÚS 2777/11).

8. Svým sdělením ze dne 28. 7. 2015 informovala stěžovatelka Ústavní soud, že se pokusila proti platebním rozkazům podat žalobu pro zmatečnost, s tím, že by obecné soudy mohly na základě výkladu současného ustanovení § 229 odst. 3 o. s. ř. dovodit přípustnost žaloby pro zmatečnost i proti platebním rozkazům vydaným před 1. 1. 2013, k čemuž však v jejím případě nedošlo. Pokračování v řízení o žalobách pro zmatečnost proto stěžovatelka označila za bezúčelné. Ve svých sděleních ze dnů 16. 11. 2015 a 30. 5. 2016 pak stěžovatelka svou ústavní stížnost doplnila o návrh, aby Ústavní soud zrušil též rozhodnutí obecných soudů zamítající její žaloby pro zmatečnost, konkrétně usnesení okresního soudu č. j. 18 C 134/2008-67 ze dne 3. 7. 2015, č. j. 18 C 145/2008-69 ze dne 3. 7. 2015 a č. j. 17 C 60/2008-69 ze dne 13. 8. 2015, dále výroky II. usnesení krajského soudu č. j. 23 Co 382/2015-92 ze dne 30. 9. 2015 a č. j. 23 Co 383/2015-90 ze dne 30. 9. 2015, jimiž jí byla uložena povinnost hradit vedlejší účastníci náklady odvolacího řízení, a také usnesení okresního soudu č. j. 17 C 60/2008-104 ze dne 19. 4. 2016.

9. Okresní soud ve svém vyjádření odkázal na obsah předmětných spisů, ze kterých je zřejmé, že ve věci bylo rozhodnuto platebními rozkazy, které byly řádně doručeny zákonné zástupkyni stěžovatelky a nebyly napadeny odporem.

10. Vedlejší účastnice ve svém vyjádření ze dne 18. 8. 2014 uvedla, že matka stěžovatelky ve věci předmětných pohledávek několikrát kontaktovala jejího tehdejšího právního zástupce a vyjádřila zájem o úhradu dluhu pomocí splátkového kalendáře, avšak uhradila pouze první splátku. Tato snaha matky vyřešit dluh své dcery mimosoudní dohodou svědčí dle vedlejší účastnice o shodném zájmu stěžovatelky a její zákonné zástupkyně; není proto namístě úvaha, že měl být stěžovatelce ustanoven kolizní opatrovník. Nález Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 3304/13 ze dne 19. 2. 2014 – který byl navíc vydán po ukončení předmětných rozkazních řízení - podle ní nezakládá nové pravidlo, které by v každém jednotlivém případě stanovilo povinnost ustanovit dítěti kolizního opatrovníka, potažmo právního zástupce. Ani právo dítěte na slyšení a na účast při jednání soudu nelze považovat za absolutní, přičemž je vždy třeba přihlídnout k nejlepšímu zájmu dítěte. V daném případě okresní soud ve všech třech řízeních seznal, že v nejlepším zájmu stěžovatelky bylo, aby její zájmy hájila její vlastní matka, což byl v té době zcela běžný postup. Vedlejší účastnice dále upozorňuje na to, že v současné době probíhají ve všech třech případech exekuční řízení; jakýmkoliv zásahem do již pravomocných exekučních titulů by tedy byla narušena rovněž tato

exekuční řízení. Námitku týkající se spojení předmětných řízení pak nepovažuje s ohledem na specifika rozkazního řízení za relevantní. Rovněž nález sp. zn. IV. ÚS 2777/11 týkající se formulářových žalob podle ní není časově přílehlavý.

11. Ve své replice ze dne 25. 1. 2017 stěžovatelka odkázala, pokud jde o zásah do jejího práva na spravedlivý proces v důsledku nespojení řízení před obecným soudem, na nález Ústavního soudu sp. zn. II. ÚS 1765/14 ze dne 20. 12. 2016 vydaný v obdobné věci týkající se její sestry. Znovu také vyjádřila přesvědčení, že zastoupení vedlejší účastnice advokátem v řízení o formulářových žalobách nebylo důvodné. Přiznáním náhrady nákladů řízení ve výši stanovené platebními rozkazy tak došlo k zásahu do jejího práva vlastnit majetek. Na tom dle názoru stěžovatelky nic nemění skutečnost, že právní zástupce vedlejší účastnice zřejmě jednal s její matkou o mimosoudním vypořádání, přičemž ale o těchto jednáních nic před okresním soudem netvrdil ani neprokázal.

IV. Posouzení přípustnosti a včasnosti ústavní stížnosti

12. Co se týče přípustnosti ústavní stížnosti, Ústavní soud v první řadě připomíná závěry plynoucí z nálezů sp. zn. I. ÚS 3598/14 ze dne 21. 4. 2016 a sp. zn. III. ÚS 3055/16 ze dne 20. 12. 2016 (všechna citovaná rozhodnutí Ústavního soudu jsou dostupná na <http://nalus.usoud.cz/>), v nichž uvedl, že žaloba pro zmatečnost, ať již podaná na základě § 229 odst. 3 o. s. ř., ve znění účinném do 31. 12. 2012, nebo podle § 229 odst. 1 písm. c) o. s. ř. v tomto případě nepředstavuje efektivní prostředek nápravy pro odstranění namítaných pochybení. To proto, že žaloba pro zmatečnost podaná z důvodu dle § 229 odst. 3 o. s. ř. v rozhodném znění není přípustná a v případě žaloby podle § 229 odst. 1 písm. c) o. s. ř. objektivní lhůta pro její podání (§ 234 odst. 2 o. s. ř.) uplynula dříve, než měla stěžovatelka možnost se s napadenými rozhodnutími seznámit. Proto nelze považovat ústavní stížnost za nepřípustnou z důvodu nevyčerpání procesních prostředků nápravy.

13. Ústavní soud si je na druhé straně vědom dovolání podaných stěžovatelkou proti usnesením krajského soudu č. j. 23 Co 382/2015-92 a č. j. 23 Co 383/2015-90 vydaným dne 30. 9. 2015, která se dotýkají otázek nastolených stěžovatelkou i v ústavní stížnosti, přičemž výsledek dovolacího řízení by mohl mít případně vliv i na toto řízení o ústavní stížnosti. Z důvodu minimalizace zásahů do rozhodování obecných soudů, jakož i na základě principu subsidiarity ústavní stížnosti se proto k otázkám v řízení o žalobě pro zmatečnost řešeným [tedy, zda stěžovatelce byla v průběhu řízení nesprávným postupem soudu odňata možnost jednat před soudem, popř. zda stěžovatelka měla či neměla v řízení procesní způsobilost nebo nemohla před soudem vystupovat (§ 29 odst. 2 o. s. ř.) a nebyla řádně zastoupena] v tuto chvíli v nyní projednávané věci nevyjadřuje; upozorňuje nicméně v této souvislosti na svůj nález sp. zn. I. ÚS 1041/14 ze dne 4. 12. 2014 (N 217/75 SbNU 431) a nálezy sp. zn. I. ÚS 3598/14 a sp. zn. III. ÚS 3055/16 citované výše. Ústavní soud se však rozhodl nevyčkávat výsledku rozhodnutí o dovoláních ve věci žalob pro zmatečnost, neboť ústavní stížností napadená rozhodnutí představují pro stěžovatelku citelný zásah do její majetkové sféry, když stěžovatelka je postižena exekucí vedené právě na základě ústavní stížností napadených rozhodnutí. Nadto Ústavní soud shledal, že lze ústavní stížnosti vyhovět z jiného důvodu, než pro který byly žaloby pro zmatečnost podány (viz dále).

14. Ústavní stížnost je třeba považovat i za včasnou. Pro její posouzení bylo s ohledem na čl. IV odst. 2 zákona č. 404/2012 Sb. relevantní ustanovení § 72 odst. 3 zákona o Ústavním soudu, ve znění účinném do 31. 12. 2012, podle něhož lze podat ústavní stížnost ve lhůtě 60 dnů od doručení rozhodnutí o posledním procesním prostředku, který zákon poskytuje stěžovateli k ochraně jeho práva. Takto určený počátek běhu lhůty je třeba nicméně vykládat způsobem, který nebude bránit věcnému projednání ústavní stížnosti proti rozhodnutí soudu, jestliže jí stěžovatel namítá porušení práva jednat v řízení před soudem v důsledku takového postupu, který z povahy věci vylučoval, aby mu bylo doručováno toto rozhodnutí. Pokud za této situace měly právní účinky doručení nastat doručením jiné osobě, resp. osobě, která měla v řízení stěžovatelku zastupovat, avšak zůstává sporné, zda tuto svoji činnost vykonávala řádně (tato otázka je předmětem řízení v rámci žaloby pro zmatečnost), pak nelze pod pojmem "doručení" ve smyslu § 72 odst. 3 zákona o Ústavním soudu rozumět skutečnost, s níž příslušné procesní předpisy spojují účinky doručení. Za rozhodný proto v tomto případě Ústavní soud považuje až okamžik, kdy se stěžovatelka o rozhodnutí poprvé dozvěděla nebo mohla dozvědět, a od kterého tak měla reálnou možnost tento právní prostředek využít [srov. např. nálezn sp. zn. III. ÚS 272/13 ze dne 11. 6. 2013 (N 106/69 SbNU 733), bod 12]. Tato východiska se uplatnila i v nyní projednávané věci.

15. Z vyžádaných spisů Ústavní soud zjistil, že po celou dobu probíhajících řízení nebylo se stěžovatelkou, jež byla tou dobou nezletilá, jednáno přímo, nýbrž bylo jednáno s její matkou jakožto její zákonnou zástupkyní, které bylo také doručováno. Ústavní soud nemá důvod nevěřit tvrzení stěžovatelky, že se o existenci napadených rozhodnutí dozvěděla až v souvislosti s probíhajícími exekučními řízeními, což bylo dne 14. 4. 2014, kdy jí bylo umožněno nahlédnutí do příslušných spisů. Tento den byl proto z pohledu Ústavního soudu rozhodný pro počátek běhu lhůty k podání ústavní stížnosti (§ 72 odst. 3 zákona o Ústavním soudu ve znění účinném do 31. 12. 2012), která tak s ohledem na výše uvedené byla podána včas.

IV. Posouzení důvodnosti ústavní stížnosti

16. Ústavní soud po zvážení argumentace obsažené v ústavní stížnosti a po prostudování napadených rozhodnutí i připojených spisů Okresního soudu v Pardubicích sp. zn. 18 C 134/2008, sp. zn. 17 C 60/2008 a sp. zn. 18 C 145/2008 dospěl k závěru, že ústavní stížnost je důvodná.

17. Pokud jde o procesní stránku věci, Ústavní soud konstatuje, že v dané věci probíhala u Okresního soudu v Pardubicích souběžně tři soudní řízení zahájená v první polovině roku 2008, a to na základě žalob podaných proti stěžovatelce vedlejší účastníci (žaloba ve věci vedené pod sp. zn. 17 C 60/2008 byla podána dne 4. 3. 2008, žaloba ve věci vedené pod sp. zn. 18 C 134/2008 byla podána dne 19. 5. 2008 a žaloba ve věci vedené pod sp. zn. 18 C 145/2008 rovněž dne 19. 5. 2008). Všechny žaloby se přitom týkaly téhož skutkového základu (jízdy prostředkem městské hromadné dopravy bez platného jízdního dokladu) a rovněž okruh účastníků řízení byl totožný. Stěžovatelka v ústavní stížnosti okresnímu soudu vytýká mj. to, že tato souběžně probíhající řízení nespojil. V tomto směru je třeba dát stěžovatelce za pravdu.

18. Ústavní soud opakovaně ve své judikatuře [počínaje náleznem sp. zn. I. ÚS 2930/09 ze dne 21. 1. 2010 (N 13/56 SbNU 125)] připomíná, že § 112 o. s. ř., podle něhož může soud v zájmu hospodárnosti řízení spojit ke společnému řízení věci,

které byly u něho zahájeny a skutkově spolu souvisí nebo se týkají týchž účastníků, je třeba interpretovat nikoliv tak, že je předmětem volné úvahy soudce, a nikoliv jen v souvislosti se zásadou ekonomie řízení, ale z hlediska souladnosti procesního postupu soudu s ohledem na náklady řízení s principem proporcionality zásahu do vlastnického práva povinného, který plyne z požadavku právního státu (čl. 1 odst. 1 Ústavy). Z principu proporcionality vyplývá nezbytnost minimalizace legitimního zásahu do základních práv účastníků řízení, kterým nesmí být vedením řízení způsobena větší než zcela nezbytná újma. Soudy proto musí volit taková řešení, která by minimalizovala zásah do základních práv účastníků řízení. Tyto postuláty by měly vést obecné soudy k úvaze o spojení věci. V nález sp. zn. III. ÚS 236/13 ze dne 16. 7. 2015 pak Ústavní soud uvedl, že jestliže nalézací soud projednává odděleně občanskoprávní spory mezi týmiž účastníky, které jsou po skutkové a právní stránce shodné, a o žalobách rozhoduje jednotlivě, aniž využil možnosti spojit věci ke společnému řízení podle § 112 odst. 1 o. s. ř., může tímto postupem porušit základní právo na spravedlivý proces, zaručené čl. 36 odst. 1 Listiny.

19. S ohledem na závěry vyplývající z výše uvedených nálezů posuzoval Ústavní soud i stávající věc. Nemohl přitom nepřihlédnout k okolnostem případu, celkovému kontextu vedených sporů a především pak k tomu, že stěžovatelka byla v době zahájení soudních řízení nezletilá (ve věku dvanácti let) a navíc neměla ani dostatečné rodinné zázemí, neboť probíhalo řízení o svěřeni do péče (viz rozsudek Okresního soudu v Pardubicích č. j. 19 P 26/2005-394 ze dne 15. května 2008, citovaný v bodu 2 tohoto nálezu), takže její schopnost účinně se právně bránit byla velmi sporná. Pokud by zůstaly její námítky uplatňované v ústavní stížnosti bez odezvy, ocitla by se díky kumulaci nákladů na soudní spory v neřešitelné situaci. Vzhledem k tomu, že v době podání žalob na stěžovatelku probíhalo řízení o svěřeni do péče, jehož výsledkem nakonec bylo umístění stěžovatelky do dětského domova, bylo povinností soudu uzpůsobit podmínky vedení sporu tak, aby stěžovatelce nevznikaly vyšší než nezbytné náklady řízení. Za těchto specifických podmínek měl soud předmětná řízení spojit i bez návrhu účastníků. Jestliže tak příslušní soudci okresního soudu neučinili, porušili právo stěžovatelky na spravedlivý proces ve smyslu čl. 36 odst. 1 Listiny, což ve svém důsledku mělo dopad i na její právo na ochranu vlastnictví podle čl. 11 odst. 1 Listiny. Ke stejnému názoru již ostatně Ústavní soud dospěl v obdobné věci týkající se stěžovatelčiny sestry (viz nález sp. zn. II. ÚS 1765/14 ze dne 20. 12. 2016).

20. Pokud jde o výše zmiňovanou přiměřenost výše nákladů řízení, nelze pominout ani judikaturu Ústavního soudu týkající se výše náhrady nákladů řízení v případě tzv. formulářových žalob, na kterou stěžovatelka ve své ústavní stížnosti poukazuje [viz nález sp. zn. I. ÚS 3923/11 ze dne 29. 3. 2012 (N 68/64 SbNU 767), jehož principy byly následně aplikovány např. v nálezech sp. zn. I. ÚS 988/12 ze dne 25. 7. 2012 (N 132/66 SbNU 61), sp. zn. IV. ÚS 3678/12 ze dne 18. 12. 2013 (N 218/71 SbNU 557) a sp. zn. I. ÚS 1956/12 ze dne 13. 3. 2014 (N 33/72 SbNU 381)]. K této problematice Ústavní soud uvedl, že v řízeních o formulářových žalobách jsou účelně vynaložené náklady účastníka řízení podstatně nižší než u běžných žalob, neboť úkony právní služby jsou poskytnuty v zásadě jen při podání první formulářové žaloby. Obecné soudy by tak měly určit výši odměny za zastupování advokátem s ohledem na princip proporcionality mezi výší vymáhané částky a náhradou nákladů. Za odpovídající považuje Ústavní soud náhradu nákladů ve výši jednonásobku vymáhané jistiny.

21. Je zjevné, že návrhy na zahájení řízení proti stěžovatelce, o nichž bylo rozhodnuto platebními rozkazy napadenými projednávanou ústavní stížností, byly podány v podobě formulářové žaloby, přičemž se jednalo o pohledávku ze smlouvy o přepravě, tedy ze spotřebitelské smlouvy. Pokud proto obecný soud rozhodl o náhradě nákladů řízení, která několikanásobně převyšuje žalované částky, pouze s ohledem na úspěch žalující strany ve věci, bez zřetele k účelně a proporcionálně vynaloženým nákladům řízení, porušil stěžovatelčino právo na spravedlivý proces dle čl. 36 odst. 1 Listiny.

22. Ústavní soud si je vědom, že napadené platební rozkazy byly vydány v druhé polovině roku 2008, a okresní soud tedy nemohl vycházet z nálezu Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 3923/11, který byl vydán až dne 29. 3. 2012. Tato skutečnost však nezakládá neopodstatněnost posuzované ústavní stížnosti. Právní názory vyslovené v označeném nálezu jsou totiž založeny na obecných principech plynoucích z ústavního pořádku, a to především z práva na spravedlivý proces podle čl. 36 odst. 1 Listiny. Nemají tak povahu pravidel, která by vyžadovala zohlednit časovou působnost jako v případě nálezů zrušujících normativní právní akty, a proto se vztahují i na řízení vedená před vydáním tohoto nálezu.

23. Co se týká hmotněprávní stránky věci, Ústavní soud konstatuje, že ačkoliv měl okresní soud za to, že stěžovatelka jako nezletilá nemá procesní způsobilost a musí být zastoupena svým zákonným zástupcem, povinnost zaplatit žalovanou částku a náklady řízení uložil pouze jí samotné.

24. K tomu je namístě uvést, že podle ustanovení § 9 zákona č. 40/1964 Sb. (občanský zákoník ve znění účinném do 31. 12. 2013, dále jen „dřívější občanský zákoník“) byli nezletilí způsobilí k takovým právním úkonům, které byly svou povahou přiměřené rozumové a volní vyspělosti, jež odpovídala jejich věku. Rozumovou vyspělostí se přitom rozumí schopnost posoudit následky svého vlastního jednání, volní vyspělostí schopnost své jednání ovládnout. Právní úkon je svou povahou přiměřený těmto vyspělostem, pokud je nezletilý schopen posoudit podstatu takového právního úkonu, uvědomit si nejen pozitivní, ale i veškeré negativní následky, jež jsou s právním úkonem spojeny, a v souladu s tím adekvátním způsobem jednat. Čím nižší je věk nezletilého, tím více bude zapotřebí obezřetně vážit, zda v právním úkonu nevidí jenom bezprostřední pozitiva a zda přitom neponechává stranou svých úvah případné povinnosti, které z jeho jednání v budoucnu vzniknou, případně zda k nim nepřistupuje lehkomyšlně (viz Lavický, P. In Fiala, J., Kindl, M.: *Občanský zákoník. Komentář. I. díl.* 1. vyd. Praha: Wolters Kluwer ČR, a. s., 2009, dostupné z právního informačního systému ASPI ke dni 31. 1. 2017).

25. Je proto na obecných soudech, aby v každé konkrétní věci posoudily, zda je u nezletilého dána způsobilost k uzavření smlouvy o přepravě osob, včetně všech jejích ujednání a důsledků vyplývajících z jejího porušení. U hromadných dopravních prostředků je smlouva o přepravě uzavírána konkludentním jednáním, tj. nástupem do dopravního prostředku, přičemž k jejímu uzavření dojde i v případě, kdy do dopravního prostředku nastoupí osoba, která má v úmyslu jej použít k přepravě, aniž by zaplatila stanovené jízdné. Pokud jde o práva a povinnosti cestujícího vyplývající z uzavřené přepravní smlouvy, ustanovení § 760 dřívějšího občanského zákoníku výslovně zmiňovalo pouze právo cestujícího, aby ho dopravce řádně a včas přepravil do místa určení, a tomu odpovídající povinnost cestujícího zaplatit stanovené jízdné. Ostatní

obsah smlouvy, tedy řada vzájemných práv a povinností jejích účastníků, se řídí přepravními řády, které jsou nedílnou součástí takové smlouvy. Pro případ nesplnění povinnosti zaplatit cenu přepravy stanoví přepravní řády cestujícímu povinnost zaplatit zvláštní peněžitou sankci (tzv. „přirážku k jízdnému“) s povahou penále, tj. pokutu stanovenou pro porušení smluvní povinnosti právním předpisem ve smyslu § 544 odst. 3 dřívějšího občanského zákoníku.

26. Ústavní soud je toho názoru, že nezletilé dítě ve věku dvanácti let – což byl věk stěžovatelky v rozhodné době – je zpravidla způsobilé k tomu, aby mohlo nástupem do dopravního prostředku uzavřít platnou přepravní smlouvu s vědomím, že mu tím vzniká povinnost zaplatit stanovené jízdné (srov. usnesení sp. zn. III. ÚS 3708/15 ze dne 30. 3. 2016, bod 15, a také usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 20 Cdo 2775/2005 ze dne 29. 11. 2005). To, jakým způsobem rodiče o nezletilé dítě pečují a jak plní své rodičovské povinnosti, však může ovlivnit výrok soudu o uplatněném nároku na zaplacení smluvní pokuty. Pokud by totiž soudy zjistily, že k jízdám na černo docházelo v důsledku zanedbávání vyživovací povinnosti ze strany rodičů, a nikoliv vinou dítěte, je namístě, aby – pokud k porušení přepravní smlouvy došlo před 1. 1. 2014 – aplikovaly § 545 odst. 3 dřívějšího občanského zákoníku, podle kterého není dlužník povinen smluvní pokutu zaplatit, jestliže porušení povinnosti nezavinil (srov. výše citovaný nálezný sp. zn. I. ÚS 1041/14, bod 35). Toto ustanovení tak otvírá obecným soudům prostor ke zkoumání, zda nezletilý cestující zavinil porušení přepravní povinnosti, tj. povinnosti mít platnou jízdenku. Ústavnímu soudu je z jeho úřední činnosti znám kupř. rozsudek Obvodního soudu pro Prahu 5 ze dne 2. 4. 2013 č. j. 35 EC 3868/2010-98, ve kterém soud vyšel ze zjištění, že matka, jíž byla žalovaná nezletilá svěřena do péče, jí dlouhodobě nedávala žádné peníze, ani jí jinak neobstarala jízdenku MHD, ačkoliv musela nezletilá dojíždět za školními povinnostmi. Na základě toho dospěl soud k závěru, že nezletilá porušení povinnosti nezavinila, protože k porušení přepravních povinností docházelo v důsledku zanedbávání rodičovských povinností ze strany matky, a že tedy není povinna přirážku k jízdnému platit. I kdyby jí však tato povinnost vznikla, soud uvedl, že by nemohl žalobě vyhovět, neboť ve výše popsaných skutečnostech spatřoval důvody hodné zvláštního zřetele ve smyslu § 3 dřívějšího občanského zákoníku pro odepření výkonu žalobcova práva. Podobně rozhodl Okresní soud Plzeň-město v rozsudku ze dne 1. 10. 2015 č. j. 28 C 127/2012-97 (viz citované usnesení sp. zn. III. ÚS 3708/15), ve kterém s ohledem na nevyhovující výchovné prostředí seznal, že nezletilý nebyl povinen smluvní pokutu zaplatit, neboť porušení povinnosti nezavinil.

27. Nicméně i v případě, že nefunkčnost rodinných vztahů nebyla prokázána, a že by tedy porušení povinnosti uhradit jízdné mohlo být přičitatelné nezletilému dítěti, je třeba si klást otázku, zda si dítě ve věku dvanácti let může být vědomo následku spojeného s nezaplacením jízdného, tedy zda povinnost zaplatit přirážku k jízdnému, či dokonce hradit náklady řízení o zaplacení této částky, je přiměřená jeho rozumové a volní vyspělosti. Předpokladem subjektivní odpovědnosti je totiž schopnost zavinit, neboli schopnost vlastním jednáním založit svou odpovědnost, která se odvíjí od schopnosti člověka posoudit následky svého jednání a toto jednání ovládnout. Kromě toho nezletilé dítě obvykle nemá vlastní majetek, možnost obstarání si příjmu vlastním úsilím je zákonem omezena (viz § 8 dřívějšího občanského zákoníku, § 6 zákona č. 262/2006, zákoník práce, ve znění do 31. 12. 2013, § 33–34 zákona č. 89/2012, občanský zákoník) a rodiče vůči němu mají vyživovací povinnost; je tedy otázkou, zda

může dítě samo nést odpovědnost za zaplacení smluvní pokuty a případných nákladů řízení.

28. V této souvislosti Ústavní soud podotýká, že na základě mezinárodního práva a ústavního pořádku České republiky mají být nezletilí pod zvláštní ochranou. Ta je dětem a mladistvým v první řadě zaručena čl. 32 odst. 1 Listiny. Jde o právo, jehož je možné se podle čl. 41 Listiny domáhat pouze v mezích zákonů, které ho provádějí. Tato institucionální záruka však nesmí být zákonnou úpravou zcela vyprázdněna – podstata a smysl musí zůstat zachovány (čl. 4 odst. 4 Listiny) [srov. nálezn sp. zn. Pl. ÚS 35/93 ze dne 15. 2. 1994 (N 7/1 SbNU 51; 49/1994 Sb.)]. Také Úmluva o právech dítěte (dále jen „Úmluva“) v čl. 3 odst. 1 vyžaduje, aby zájem dítěte byl předním hlediskem při jakékoli činnosti týkající se dětí, ať už uskutečňované veřejnými, nebo soukromými zařízeními sociální péče, soudy, správniemi, nebo zákonodárnými orgány. Jedním z významů citovaného ustanovení je, že slouží jako základní interpretační princip pro soudy a další orgány veřejné moci při výkladu právních předpisů dopadajících na děti (nezletilé), a to tím způsobem, že je-li možné interpretovat právní předpis vícero způsoby, mají zvolit ten, který nejefektivněji naplňuje nejlepší zájem dítěte [srov. rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 12. 11. 2014 č. j. 1 As 116/2014-29 (3191/2015 Sb. NSS)]. V čl. 3 odst. 2 Úmluvy se státy, které jsou smluvní stranou Úmluvy, zavazují zajistit dítěti takovou ochranu a péči, jaká je nezbytná pro jeho blaho, přičemž berou ohled na práva a povinnosti jeho rodičů, zákonných zástupců nebo jiných jednotlivců právně za něho odpovědných, a činí pro to všechna potřebná zákonodárná a správní opatření. Podle čl. 27 odst. 2 Úmluvy rodiče nebo jiné osoby, které se o dítě starají, nesou v rámci svých schopností a finančních možností základní odpovědnost za zabezpečení životních podmínek nezbytných pro rozvoj dítěte. Konečně podle čl. 24 odst. 1 Listiny základních práv Evropské unie mají děti právo na ochranu a péči nezbytnou pro jejich blaho. Čl. 24 odst. 2 pak stanoví, že při všech činnostech týkajících se dětí, ať už uskutečňovaných veřejnými orgány nebo soukromými institucemi, musí být prvořadým hlediskem nejvlastnější zájem dítěte.

29. Z těchto mezinárodně-právních závazků pro Českou republiku vyplývá povinnost zajistit dětem takovou ochranu a péči, která je nezbytná pro jejich blaho. Dle názoru Ústavního soudu se s takovou povinností neslučuje uložení dluhu nezletilému, o jehož existenci se často dozví až při jeho vymáhání po dosažení zletilosti, kdy již může být takový dluh – byť zpočátku relativně nízký – navýšen o příslušenství a další náklady, které mohou mít rdousivý účinek, a ztěžovat tak jedinci vstup do dospělosti. K tomu lze podotknout, že někteří zahraniční autoři zmiňují narůstající tendenci soudů v Evropě považovat život ničící či zdrcující odpovědnostní nároky za rozporné se zásadami sociální spravedlnosti, solidarity, dobré víry a zneužití práva, jež jsou společné většině členských zemí Evropské unie [srov. Ferreira, N.: The harmonisation of private law in Europe and children's tort liability: A case of fundamental and children's rights mainstreaming, *International Journal of Children's Rights*, Vol. 19 (2011), No. 3, str. 571–594].

30. V souladu s těmito principy Ústavní soud již dříve konstatoval, byť v souvislosti s výkladem ustanovení § 16a odst. 1 zákona o veřejném zdravotním pojištění týkajícího se povinnosti hradit poskytovateli zdravotní péče regulační poplatek za hospitalizaci, že to jsou především zákonní zástupci nezletilého (dítěte), kteří za něj nesou finanční odpovědnost (srov. nálezn sp. zn. II. ÚS 728/15 ze dne 16. 9. 2015).

31. Ústavní soud je toho názoru, že v projednávané věci bylo úkolem soudů zohlednit vázanost dítěte (stěžovatelky) jednotlivými ujednáními smlouvy o přepravě, míru jeho zavinění při porušení této smlouvy a chránit zájem dítěte, aby do dospělosti nevstupovalo se závazky, jimž nemůže dostát. To může vést i k závěru, že řídicí zájem dítěte bude nejlépe ochráněn tak, že se uplatní spoluodpovědnost jeho rodičů za dluhy vzniklé z jízd načerno. Pokud tedy nezletilé dítě není fakticky schopno splnit své povinnosti z přepravní smlouvy a není pro svoji nedostatečnou duševní vyzrálost schopno posoudit následky své jízdy načerno, v soukromoprávní rovině nic nebrání přenosu odpovědnosti za placení na jeho rodiče či jiného zákonného zástupce. V projednávaném případě tedy okresní soud pochybil, pokud se těmito skutečnostmi nezabýval a nezvažoval, zda lze právní předpisy vyložit způsobem, který by efektivně naplnil nejlepší zájem tehdy nezletilé stěžovatelky. Tím se dopustil porušení stěžovatelčinych práv zaručených čl. 11 odst. 1 Listiny a také druhou větou čl. 32 odst. 1 ve spojení s čl. 4 odst. 4 Listiny.

32. Z těchto důvodů přistoupil Ústavní soud ke zrušení platebních rozkazů uvedených v záhlaví této stížnosti. V dalším řízení bude povinností okresního soudu, aby řízení o žalobách vedlejší účastnice spojil a věc opětovně projednal při respektování práva stěžovatelky jednat před soudem, a to buď samostatně, nebo prostřednictvím jejího zástupce.

V. Závěr

33. I pokud obecné soudy dospějí k závěru, že nezletilé dítě bylo způsobilé uzavřít smlouvu o přepravě osob, musí se zabývat tím, zda takové dítě zavinilo porušení povinností zaplatit stanovené jízdné a zda si mohlo být vědomo důsledků spojených s jeho nezaplacením, tedy povinností zaplatit přírážku k jízděmu či hradit náklady řízení o zaplacení této částky. Obecné soudy též musí při svém rozhodování chránit zájem dítěte, aby do dospělosti nevstupovalo se závazky, jež mohou mít rdousící efekt.

34. V projednávaném případě obecné soudy tyto principy nezohlednily, a porušily tak základní práva stěžovatelky na spravedlivý proces, na ochranu vlastnictví a na zvláštní ochranu dětí a mladistvých. Z toho důvodu tedy Ústavní soud podle § 82 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu ústavní stížnosti vyhověl a podle § 82 odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu zrušil platební rozkazy Okresního soudu v Pardubicích č. j. 18 C 134/2008-10 ze dne 19. 8. 2008, č. j. 17 C 60/2008-25 ze dne 27. 11. 2008 a č. j. 18 C 145/2008-13 ze dne 28. 11. 2008. Ústavní soud rozhodl bez ústního jednání, neboť měl za to, že od něho nelze očekávat další objasnění věci (§ 44 zákona o Ústavním soudu).

Poučení: Proti rozhodnutí Ústavního soudu se nelze odvolat.

V Brně dne 15. února 2017

Kateřina Šimáčková
předsedkyně senátu